

Amb la llei de la memòria històrica, que atorga la nacionalitat espanyola als descendents d'espanyols, el PSOE intentava preseleccionar el tipus d'immigrant que havia de venir a treballar a l'estat espanyol. Però el resultat ha estat invers: pocs dels nous espanyols han vingut a cotitzar i, en canvi, tindran dret a una pensió i a assistència sanitària al seu país de residència a càrrec de la Seguretat Social espanyola.

De candidat a immigrant a candidat a pensionista

Quan el 2006 l'executiu del PSOE començava a treballar en un projecte de llei de memòria històrica, encara no se sentia parlar de Lehman Brothers ni de crisi econòmica ni de xifres de desocupació disparades. De fet, aquell any, l'economia va créixer d'un 3,9%, per sobre de les estimacions inicials, i es va situar a un nivell que no s'havia assolit des de l'any 2000, quan el PIB havia crescut d'un 4,1%. S'havien creat 550.000 llocs de feina, i l'economia espanyola ocupava el segon lloc en creixement a la UE, només superada per Alemanya.

La llei, aprovada un any més tard al Congrés amb els vots de tots els partits tret del PP i ERC, cercava "el reconeixement i l'ampliació de drets de les víctimes de la guerra civil i la dictadura, com també la recuperació individual de la seva memòria personal i familiar". Un dels punts que més va divulgar aleshores l'executiu de José Luis Rodríguez Zapatero va ser la disposició addicional setena de la norma, sobre l'adquisició de la nacionalitat espanyola.

La llei establia que les persones el pare o la mare de les quals haguessin estat originàriament espanyols podrien optar a la nacionalitat espanyola d'origen, un dret que també s'estendria als néts dels qui havien perdut o havien hagut de renunciar a la nacionalitat espanyola a conseqüència de l'exili, delimitat entre el juliol del 1936 i el 1955, incloent-hi doncs, la Guerra Civil i l'exili per raons econòmiques a la postguerra.

Seleccionar els immigrants. Les primeres estimacions del govern espanyol calculaven que un milió de persones es podrien beneficiar d'aquesta nacionalització, residents majoritàriament a l'Argentina, l'Uruguai, Cuba, Xile, Veneçuela, Mèxic i el Brasil. Adquirir la nacionalitat espanyola implica tenir els mateixos drets que els espanyols que resideixen a l'estat espanyol, per exemple, el dret a una pen-

sió, com a mínim no contributiva, i a assistència sanitària, i a exercir el dret de vot. Aleshores, el PP va fer servir aquest darrer argument per a acusar el PSOE d'utilitzar aquesta llei com a eina propagandística per a aconseguir el suport dels nous espanyols residents a l'exterior. Faltaven sis mesos per a les eleccions espanyoles del 9 de març del 2008. Però el fet és que els socialistes havien pensat en aquesta llei en uns altres termes, a banda, és clar, el propòsit de restablir la dignitat de les víctimes de la dictadura.

"Quan el 2006 el PSOE va començar a vertebrar la llei, va veure la possibilitat de prioritzar uns determinats fluxos migratoris i limitar-ne o tancar-ne uns altres. Volia atreure la immigració procedent d'originaris espanyols, potser

L'Havana, 1954. El canceller de l'ambaixada d'Espanya acomiada els primers espanyols residents a Cuba, abans d'embarcar en un vaixell per a passar les vacances a les ciutats d'origen.

Des del 2008, l'estat ha atorgat 170.183 nacionalitats a descendents d'espanyols, en virtut de la llei de la memòria històrica. A la dreta, un acte d'homenat-

considerant que aquesta era millor que la d'uns altres orígens, per proximitat cultural, lingüística i fenotípica, i van pensar que si els atorgaven els màxims drets, vindrien més fàcilment a treballar, i per tant a cotitzar, a Espanya. Aquesta és una de les explicacions sobre la llei, però, en qualsevol cas, el context econòmic del 2006 i el del 2008, quan entra en vigor la llei, ja no tenen absolutament res a veure", argumenta Javier Moreno, investigador de l'Institut de Polítiques i Béns Públics del CSIC.

El ganxo no ha funcionat. El debat sobre la conveniència de seleccionar les principals característiques dels immigrants que arriben a un país, en termes d'educació però també des del punt de vista social i demogràfic, ha emergit els darrers anys a l'agenda pública de molts països. En el cas de l'estat espanyol, però, el debat mai no ha estat públic.

Fos quin fos el motiu real de la concessió de la nacionalitat espanyola als descendents d'espanyols, el resultat final no ha estat pas especialment positiu des del punt de vista numèric. Els dos primers anys de vigència de la disposició addicional setena de la llei, s'han

presentat 293.500 sol·licituds d'opció a la nacionalitat espanyola d'origen a les 183 oficines consulars. D'aquestes, 170.183 ja han estat aprovades. Això no vol dir que la resta hagin estat denegades, sinó que majoritàriament no s'han pogut tramitar per la manca de documentació necessària per a acreditar el parentiu. El 95% de les sol·licituds provenen d'Iberoamèrica, amb un domini pràcticament total de Cuba, l'Argentina i Mèxic.

Ara bé, l'expedició d'aquests passaports no implica que l'executiu espanyol hagi aconseguit els seus objectius —d'una altra banda, ara contradictoris per la situació de crisi econòmica— d'atreure nous treballadors massivament. "En la majoria dels casos, l'obtenció del passaport és, per als nous espanyols, una possibilitat de viatjar més fàcilment a uns altres països que no pas amb la seva nacionalitat original, com és el cas de Cuba, o com una garantia contra qualsevol inestabilitat social, política o econòmica que es produeixi al seu país", exposa Javier Moreno.

De fet, el 2010 el consell de ministres del govern espanyol va ampliar el termini per a sol·licitar la nacionalitat fins al 27 de desembre del 2011, i

esgotava d'aquesta manera l'any extra que la normativa preveia per a provar d'atreure més sol·licitants.

No hi ha xifres oficials sobre quants dels nous espanyols van acudir a la crida i es van instal·lar a l'estat espanyol, però les afiliacions a la Seguretat Social de nous residents han anat a la baixa els darrers tres anys, coincidint amb l'esclat de la crisi econòmica i financera. Encara més, creix la colònia d'espanyols a l'estranger, precisament perquè aquells qui aconseguixen el passaport i es queden a la seva residència passen a formar part del cens d'espanyols a l'exterior. En el cas de Cuba, per exemple, el col·lectiu d'espanyols ha crescut de 22.795 persones des del 2008, i a l'Argentina, la xifra ha crescut de 23.800 persones. En total, es comptabilitzen 1,5 milions de ciutadans amb nacionalitat espanyola que resideixen fora de l'estat espanyol.

Més pensions, menys cotitzacions. En el cas de l'estat espanyol, a diferència d'uns altres països, la nacionalitat no té un paper important en la fixació dels criteris de definició del dret d'accés a les prestacions de la Seguretat Social, perquè tant els autòctons com

CENTRO ASTURIANO DE SANTIAGO

ge als exiliats de tot l'estat espanyol que van instal·lar-se a Xile durant la dictadura franquista.

els estrangers amb permís de treball i una feina en l'economia formal accedeixen a aquests sistemes de protecció en igualtat de condicions en tant que tots dos contribueixen a la caixa de la Seguretat Social. La principal excepció són les prestacions no contributives de jubilació i invalidesa, que cobreixen tant els espanyols com els residents legals que no hagin cotitzat durant els períodes establerts i compleixin els requisits d'edat i grau d'invalidesa reconeguda.

Esdevé impossible de fer un càlcul rigorós sobre quants diners costarà en un futur a la caixa de la Seguretat Social la llei de la memòria històrica en concepte de pensions i compensacions econòmiques, i també per a cobrir l'assistència sanitària a què té dret qualsevol espanyol amb independència del lloc de residència. Per a fer aquests càlculs caldria analitzar dades desconegudes, com ara la piràmide de població dels nous espanyols que han

adquirit la nacionalitat, l'esperança de vida —per a saber quants anys percebrà la pensió—, el nivell de cotització que han aportat al país d'origen i la situació econòmica en el moment de necessitar una pensió de l'estat...

Però amb les 170.183 persones que ja tenen passaport espanyol per aquesta disposició addicional de la normativa, se'n pot fer una primera estimació. Tots els ciutadans tenen dret a una pensió no contributiva de 420 euros per 14 pagues. En cas de residir en un altre país, es pot recalcular l'import a la baixa i tenint en compte que als països de l'Amèrica del Sud el lliandar és més baix, d'uns 200 euros.

Així, si hipotèticament els 170.183 nous espanyols s'instal·lessin a l'estat i haguessin d'accedir a una pensió mínima, el cost per a la Seguretat Social seria, en total, d'uns 5.800 euros per persona i any, és a dir, 987 milions d'euros anuals. I si aquest col·lectiu decidís de quedar-se al seu país d'origen, podria rebre una pensió assistencial a favor d'espanyols a l'exterior, de manera que la despesa compromesa es reduiria a uns 500 milions d'euros anuals, en la franja més alta, uns 2.800 euros anuals per persona. Lògicament, és quasi impossible que els nous espanyols, quan arribessin a l'edat de jubilació, es trobessin tots en circumstàncies precàries per haver d'accedir a aquestes pensions, perquè se suposa que bona part hauran cotitzat al sistema de seguretat social del seu país d'origen, o bé a l'estat espanyol, i, per tant, ja tindran una pensió contributiva. El 2011, només 33.555 persones han accedit a aquesta pensió, unes sol·licituds que han caigut en picat des de l'any en què se'n van concedir més, a 51.990 residents a l'exterior de més de 65 anys sense haver cotitzat.

La llei de la memòria històrica és un pas de gegant en una democràcia que encara no ha girat full nítidament a un passat fosc. Però també ha estat utilitzada com una eina que va més enllà de la motivació de justícia històrica, la selecció prèvia del tipus d'immigrants que volia tenir Espanya. I això no ha sortit del tot bé. Més pensions compromeses, però menys "nous espanyols" cotitzant a l'estat. Mal negoci.

Gemma Aguilera

Poc interessats a ser espanyols

Quan el 2008 es va obrir el període per a sol·licitar la nacionalitat espanyola d'origen, el govern espanyol calculava que gairebé un milió de persones hi podrien accedir, amb un gruix important dels col·lectius de Cuba, l'Argentina i Xile. Però gairebé tres anys després, i havent ampliat el període per a sol·licitar el passaport, només un 17% han volgut ser espanyols. I d'aquests un percentatge molt baix han acceptat la invitació d'instal·lar-se en territori espanyol. En canvi, part dels llatins que havien emigrat a l'estat espanyol els darrers quinze anys i hi havien obtingut la nacionalitat, han decidit de tornar al seu país. Prop del 90% de les ajudes que l'executiu del PSOE ha atorgat des del 2008 amb el pla de retorn voluntari s'han destinat al col·lectiu llatinoamericà. Això explica el gran auge de la colònia amb passaport espanyol en països com l'Equador (34,9% d'increment del col·lectiu), el Perú (21%) o Xile (20,1%), que sumen gairebé 12.000 espanyols més a l'exterior.